

Efterretning

om nogle

Naturalier,

i en Skrivelse

til

Hr. Biskop Gunnerus

fra

Hr. Ole Lie,

residerende Capellan til Storens Menigheder.

Da Naturens Bog, naar den rettelig bliver brugt, tiener herlig til at oplyse vort Begreb om Guds uendelige Fuldkommenheder, hans evige Magt, Buisdom og Godhed, og kan ikke andet end veilede ethvert estertænkstomt Gemyt til den aabenbarede Religion, eller og bestyrke en Christen i den Kundskab og Overbeviisning; han allerede derom har, og tillige hielpe til at giøre samme mere levende. Saa kan vel intet fornuftigt Menneſte negte Natur-Historiens og Phisikens store Nytte; hvilken disse Videnskaber desuden og noksom udvise i det menneſkelige Liv, hvad enten vi ville see til Sundheden eller de Ting, som udfordres til dette Livs

Underholdning og Bequemmeligheder. Af hvilke Aarsager (ei at melde om andre offentlige bekiente Ting, hvoraf saadant noksom kan skionnes), jeg vist er forsikret om deres Høierverdigheds Bisald, naar jeg paastaer, at endog en retskaffen Christi Tiener, saavide hans Stands og Embeds Forretninger det ville tillade, og ingen høiere Pligter derved forsømmes, er pligtig til at studere flittig i Naturens Bog. Vi Præster paa Landet synes at være mere forpligtede dertil end mange andre, da vi som oftest har mere Anledning dertil og kunde og paa adskillig Maade tiene Bonden med vor Kundskab endog i det naturlige, naar vi kun først havde forhvervet os selv nogen saadan Kundskab, der til bemeldte Hensigt kunde være tienlig.

Dette Slags Studering er ogsaa, som enhver maa tilstaae, en saa uskyldig som fornøielig Tidsfordriv, saasom det giver Anledning til mange opbyggelige Tanker og tiener til at opmuntre Sindet, naar man af Reiser og Embeds Forretninger er træt. Men det kommer an paa, hvorledes man rettelig skal begynde dette Slags Studering saaledes, at man kan gjøre sig Haab om en lykkelig Fremgang deri, og derved at være andre til Nytte. Jeg har holdt for, at det sikkerste var, saa længe man ikke selv har Leilighed eller er i

Stand

Stand til at giøre vigtige Opdagelser, at man da gik i Skole hos Bonden, for først at lære af ham det han veed; thi Begyndelsen af al vor Kundskab er dog Erfarenhed, og denne besidder endog den gemene Mand og Almue ofte i en saa høi Grad, at man kunde gaae og vente mange Aar, inden man selv fik Anledning til at erfare det, som den i kort Tid kan lære en. Maaſkee altsammen er Deres Høiærværdighed allerede vel bekiendt, hvad jeg paa ſaadan Maade hidindtil har lært, dog vil jeg tage mig den Frihed at føre et og andet an, og maa jeg bede om Tilladelse at giøre ſaadant, uden at binde mig til nogen vis Orden.

Det paa Danſk ſaa kaldede Konges Lys (verbascum Thapſus) kaldes her i Guldalen, Lunge-Urt, fordi Decoctet af den hele Urt bruges imod Lunge Syge, ſaavel i Henseende til Folk ſom Creature. Det ſidſte bemærker og Hr. von Linné i hans Flora Svecica No. 195. ed. 2 men i Henseende til det første giør ſamme berømte Mand ikkun et Spørſmaal, naar han ſiger: in Phthiſi boum multo cum ſucceſſu utuntur Norvegi, an non & in homine? Denne Lunge-Urt er undertiden meget høiere end et Menneſke. Saxifraga cotyledon Linnæi, Berg-Krands, kaldes og af mange i Størens Sogn, Lunge-Urt og

No 3

bruges

bruges i lige Maade og Hensigt som Konge-
 Lyset, saavel i Henseende til Mennesker som
 Dvæg. *Campanula latifolia* Linnæi, Guppel,
 som den kaldes her i Guldalen, bruges, førend
 den skyder i Blomster, i Steden for Raal.
 Der vover nok af den ved et Bierg paa Gaar-
 den nedre Dyen og andre Steder i Størens
 Præstegield: Jeg har og seet den ved min Cas-
 pellans-Gaard Møchlingen. *Gentiana lutea*,
 Engian, Skærste eller Sot-Rod findes og
 her Nordenfelds, nemlig i Budalen, et af
 Størens Annexer ved Gaardene Enten og
 Storlien, samt paa adskillige andre Steder,
 hvorfra Bønderne sælge Rodderne i Mængde.
 Dog har jeg ikke været der paa de Tider den
 blomstrer og kan derfor ikke med Visshed sige,
 om det er den Varietet med gule eller røde
 Blomster, hvorom jeg en anden Gang, om
 Gud vil, haaber at kunne give sikker Efter-
 retning. Vild Rips, *Ribes rubrum* Lin-
 næi, vover og her i Størens Præstegield,
 mest paa Der, som ere opfæstede af Gul- og
 Sotne-Elven, hvor uden Tvil Suglene først
 har saæet dem, endskjønt de nu siden aarlig
 saae sig selv.

Rutterutten (*Tringa interpres* Linnæi)
 hvis Hoved er oventil hvidt med smaae gule
 brune Flekker, er vel ikke Udenlands meget
 almindelig, saasom den, uden at Tvil, saavidt
 jeg

jeg kan skionne af Linnæi Systemate naturæ, er en Fugl, der ikkun opholder sig i den nordre Deel af Europa og America. *Sifflica* (*Tringa lobata* Linnæi) som er kiendelig formes delst sine digitos lobatos, har sit Rede paa Der i Sandmælerne. *Charadrius hiaticula*, som jeg har seet paa Bynæsset, kaldes af nogle Strand Piper, men af andre Strand Elg. Jeg har og hørt een kalde den Sand Myle. Bores Pebr. Loe bliver vel *Charadrius morinellus* Linnæi. Hannen er sort paa Hovedet, Hunnen derimod sort med graa Flekker. *Akerloen* (*Charadrius apricarius* Linnæi) som er sort i Brystet, see vi ikke oftere end om Baaren og Hosten paa Agrene. Bonden er bange, for den æder Kornet op; men den Frygt er ganske ugrundet; thi det er ganske vist, at den intet søger paa Agrene, uden Insecter og smaa Orme. *Field Loen* (*Charadrius pluvialis* Linnæi) som er lys og spraglet i Brystet, see vi ikkun om Hosten, da den kommer med Agerloerne. Adskillige ere af de Tanker, at den er en Unge af Agerloen; Jeg har og mærket, at endeel bruge Navnene i Slæng, og kalde ofte *Charadrium pluviale*, *Akerloe*, og *Charadrium apricarium*, *Fieldloe*. Det er ellers ikke let at anstille noget Forsøg med *Charadrio pluviali*, eller *Fieldloen*; thi man faaer neppe denne eller *Agerloen* til at leve i Huus, - at man kunde

see,

see, om hiin med Tiden blev sort i Bryster, som denne. *Loxia Eucleator*, (Kongler Bider, Nois, Papegøie) æder nok Furu-Kongler, men ikke giærne Gran-Kongler: dog er den og Eier efter Gran-Knopper. Ellers fødes den i Buur med Havre og lidet Hampe-Frø, hvilket sidste den dog sielden maa faae. I Buur synger den om Sommeren baade Dag og Nat. *Emberiza nivalis*, Sneefuglen, lever fornemmelig af Frøet af Fjeld-Ris, (*Betula nana* Linnæi). Mange holde den her for Hortulaneri; men det kan man see af Linnæi Systemate Naturæ, at Hortulanen er en anden Fugl, endskjønt af samme Slægt, hvilken Hr. von Linné derfor og kaldte *Emberiza hortulanus*. Grøn Spurv og Gul-Spurv bliver nok een og samme Fugl, nemlig *Emberiza citrinella* Linnæi. Blæse Anden (*Fulica atra* Linnæi) med et hvidt skal det Blæs i Vanden, har jeg undertiden seet i Gul-Elven, saavel som og i By-Elven. Bors-Ris, eller Tita, Titing, bliver ikke andet end smaa Foreller (*Salmo Fario* Linnæi) og formener jeg, at det er denne Fisk, som sees i de overmaade prægtige Ichthyolithis, som findes i Gul-Elven, og hvormed neppe nogen udenlandsk Ichthyolithus kan sættes i Ligning. Saavidt denne Gang. Jeg er o. s. v. Oyen den 5te Decembr. 1764.
